

УДК: 616.89-02:613.867]-057.875:378:61=111

АНАЛІЗ ЧИННИКІВ РИЗИКУ ФОРМУВАННЯ СТАНІВ ДЕЗАДАПТАЦІЇ В ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ АНГЛОМОВНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Васильєва О.В.

Харківський національний медичний університет, Харків, Україна

Проблема забезпечення повноцінної вищої освіти при підготовці кваліфікованих фахівців на сьогодні є актуальним завданням медичних закладів вищої освіти (ЗВО) не тільки України, а й усього цивілізованого світу. За останні роки в Харківському національному медичному університеті значно збільшилась кількість іноземних студентів, що навчаються англійською мовою (приблизно 3500 із 85 країн світу). Одним з найважливіших педагогічних завдань будь-якого ЗВО є робота зі студентами, спрямована на більш швидку й успішну їх адаптацію до системи навчання, до нової системи соціальних відносин, на освоєння ними нової ролі студентів. У дослідженні взяли участь 372 іноземних студента англомовної форми навчання I–VI курсів Харківського національного медичного університету (223 чоловіків та 149 жінок) середнього віку (19±3) роки, яких розділили на три групи: до I групи увійшли 194 студента з Індії; до II – 96 студентів із країн Азії (Пакистан, Ліван, Сирія); до III – 82 студента з країн Африки (Судан, Туніс, Марокко, Єгипет, Намібія, Ізраїль). В ході роботи виявлені основні психосоціальні чинники ризику розвитку станів дезадаптації іноземних студентів: зміна життєвого стереотипу; необхідність адаптації у новому колективі; важкий матеріал для вивчення, складна термінологія; суворі дисципліна навчання, необхідність відпрацювань пропущених занять та лекцій. Також студенти не дотримуються звичного режиму дня (навчання і відпочинку), спостерігається надмірне вживання спиртних напоїв, паління, мають ознаки Інтернет-залежності. Обстежені студенти відмічають у себе дефіцит позитивних емоцій; усвідомлюють недостатній рівень навчальної підготовки; низький рівень мотивації; недосконалість механізмів психологічного захисту; відсутність навичок саморегуляції. Отримані у ході дослідження дані щодо психодіагностичних проявів дезадаптивних станів у студентів обумовлюють напрямки методів корекції та профілактики порушень їх адаптації.

Ключові слова: адаптаційні механізми, прояви станів дезадаптації, навчання, медична освіта.

Цитуйте українською: Васильєва ОВ. Аналіз чинників ризику формування станів дезадаптації в іноземних студентів англомовної форми навчання. Експериментальна і клінічна медицина. 2021;90(4):66-72. <https://doi.org/10.35339/ekm.2021.90.4.vas>

Cite in English: Vasylieva OV. Analysis of the risk factors for maladjustment states formation in international English-speaking students. Experimental and Clinical Medicine. 2021;90(4):66-72. <https://doi.org/10.35339/ekm.2021.90.4.vas> [in Ukrainian].

Вступ

Питання забезпечення якісної вищої освіти при підготовці висококваліфікованих фахівців на сьогодні є досить актуальним завданням медичних закладів вищої освіти не тільки України, а й усього цивілізованого суспільства [1]. Останніми роками у Харківському національному медичному університеті значно зросла кількість іноземних здобувачів вищої освіти, що навчаються англійською мовою (приблизно 3500 студентів із 85 країн світу). Значний відсоток їх – це представники африканських і азійських країн. Станом на 25 січня 2021 року на VI та VII факультетах Навчально-наукового інституту підготовки іноземних громадян навчалось 4090 студентів. Цей факт привів не лише до підвищення вимог до рівня професійно-педагогічної підготовки викладачів, а й до гарного володіння навичками міжкультурної комунікації, яка спирається на знання етнічної й соціальної психології здобувачів та національної культури іноземних громадян [2; 3].

Одним з вагомих педагогічних завдань кожного закладу вищої освіти є робота зі здобувачами освіти, яка спрямована на більш успішну та швидку їх адаптацію до нової системи соціальних відносин, до системи навчання у вищій, на освоєння ними нової ролі здобувачів освіти [4]. Час студентства – це визначний період для розвитку особистості за «кризовою насиченістю» (вікові проблеми, екзаменаційні стреси, усвідомлення змісту професійної діяльності як самоактуалізації й самореалізації та ін.), а також за насиченістю можливостей максимального розвитку потенціалу та здібностей кожної особистості [5; 6].

Іноземні здобувачі вищої освіти є громадянами інших країн, і тому на перший план виходять не лише проблеми навчання, а й соціальні та адапта-

ційні чинники налагодження їхнього життя в нашій країні [7]. Значної уваги при цьому потребує загальна специфіка здобувачів-іноземців, яка вимагає збільшеної уваги усіх співробітників ЗВО до виховних і навчальних заходів. Визначним ця складова постає при формуванні взаємин викладачів і адміністрації університету зі здобувачами-іноземцями, для яких присутність мовного бар'єра, непорозуміння певних дисциплінарних вимог і традиційних правил вивчення дисциплін стають факторами, що ускладнюють сам процес опанування навчального матеріалу та можуть викликати в них дезадаптацію у цілому [8; 9].

Більша кількість іноземних здобувачів мають різний менталітет, відмінності у культурних і національних традиціях, різний рівень знань англійської мови та загальної підготовки, що вимагає специфічного підходу до проведення навчально-виховної роботи з зазначеними особами у медичних університетах та доводить актуальність проведення такого дослідження [10; 11].

Мета дослідження – провести аналіз чинників ризику формування станів дезадаптації в іноземних студентів англійської форми навчання.

Матеріали та методи

Задля вирішення встановленої мети з дотриманням принципів деонтології та біоетики (всі учасники дослідження були поінформовані щодо участі у дослідженні та підписали інформовану згоду) нами було проведено комплексне обстеження 372 іноземних здобувачів освіти англійської форми навчання I–VI курсів Харківського національного медичного університету (223 чоловіків та 149 жінок) середнього віку (19 ± 3) роки, яких було поділено на три групи: до I групи увійшло 194 здобувачі з Індії; до II – 96 здобувачів із країн Азії (Пакистан, Ліван, Сирія); до III – 82

здобувачі з країн Африки (Судан, Туніс, Марокко, Єгипет, Намібія, Ізраїль).

У роботі були використані клініко-психологічний, клініко-анамнестичний, психодіагностичний та статистичний методи. Психодіагностичний метод був представлений наступними методами: шкала тривоги та депресії Гамільтона [12; 13], шкала Спілбергера-Ханіна [14]. Математико-статистичну обробку результатів дослідження проводили за допомогою пакетів спеціалізованих програм (Statistica 6.0, MS Excel, США).

Результати та їх обговорення

За результатами дослідження нами були виявлені наступні рівні дезадаптації у трьох групах досліджених студентів (табл. 1).

Нами були виявлені основні психосоціальні чинники ризику розвитку станів дезадаптації іноземних студентів: зміна життєвого стереотипу (75 [38,7 %] студентів I групи; 38 [39,6 %] – II; та 31 [37,8 %] – III групи); необхідність адаптації у новому колективі (70 [36,1 %]; 36 [37,5 %]; та 32 [39,1 %] обстежених студентів відповідно); важкий навчальний матеріал, складна термінологія (55 [28,4 %] студентів I групи; 32 [33,3 %] – II; та 26 [31,7 %] студентів III групи); необхідність відпрацювання пропущених лекцій та практичних занять, строгу сувору навчальну дисципліну (71 [36,6 %]; 33 [34,4 %]; та 28 [34,2 %] обстежених студентів відповідно).

Не дотримуються звичного режиму дня (навчання і відпочинку) 82 [42,3 %] студентів I групи; 39 [40,6 %] II групи; та 35 [42,6 %] III групи. Надмірне вживання спиртних напоїв спостерігається у 26 [13,4 %], 11 [11,5 %]; та 11 [13,4 %] студентів відповідно; палять 65 [33,5 %] обстежених I групи; 34 [35,4 %] обстежених II групи; 28 [34,2 %] III групи, ознаки Інтернет-залежності відмічаються у 43 [22,2 %]; 25 [26,1 %]; та 20 [24,4 %] обстежених відповідно.

Обстежені студенти відмічали у себе дефіцит позитивних емоцій (62 [31,9 %] обстежених I групи, 28 [29,2 %] обстежених II групи; 26 [32,9 %] III групи); усвідомлюють недостатній рівень навчальної підготовки (52 [26,8 %]; 28 [29,2 %]; та 23 [28,1 %] відповідно); низький рівень мотивації до навчання (51 [26,2 %] обстежених I групи; 25 [26,1 %] обстежених II групи, 20 [24,4 %] III групи); недосконалість механізмів психологічного захисту (83 [42,7 %]; 42 [43,8 %]; та 36 [43,9 %] відповідно); відсутність навичок саморегуляції (80 [41,2%] обстежених I групи; 39 [40,6 %] обстежених II групи; 32 [39,1 %] III групи).

Як показали результати психодіагностичних досліджень, у 58 (29,9 %) студентів I; 29 (30,2 %) II; та 25 (30,4 %) III групи були відзначені клінічні прояви тривоги (по шкалі за шкалою депресії та тривоги Гамільтона); у 70 (36,1 %); 38 (39,6 %); та 34 (41,5 %) студентів відповідно – субклінічні прояви тривоги. Клінічні прояви депресії були

Таблиця 1. Рівень дезадаптації здобувачів вищої медичної освіти (%)

Рівень дезадаптації	I група	II група	III група
Високий	2,1	1,3	2,9
Виражений	6,1	11,5	12,6
Помірний	25,1	26,2	31,3
Низький	31,5	33,9	35,1
Відсутність дезадаптації	35,2	27,1	18,1

характерні для 24 (12,4 %) студентів I групи; 13 (13,5 %) студентів II групи; та 11 (13,4 %) III групи; субклінічні прояви депресії – для 39 (20,1 %); 19 (19,8 %); та 16 (19,5 %) відповідно. Результати оцінки особистісної тривожності та реактивної тривоги за шкалою Спілбергера-Ханіна у трьох групах досліджених студентів представлені у таблиці 2.

У роботах сучасних авторів прослідковується схожа динаміка у студентів іноземної форми навчання та студентів-громадян України, тому, на нашу думку отримання вищої медичної освіти це складний багатогранний процес під час якого спостерігаються впливи різних факторів на здобувачів освіти [4; 7].

Таблиця 2. Показники за шкалою Спілбергера-Ханіна (%)

Рівень виразності тривожних порушень	I група		II група		III група	
	особистісні	реактивні	особистісні	реактивні	особистісні	реактивні
низького ступеня	47,9	44,4	47,9	46,2	46,3	45,4
помірного ступеня	30,5	32,5	30,2	35,6	35,4	36,1
високого ступеня	21,6	23,1	21,9	17,2	18,3	18,5

Отже, у формуванні розладів адаптації в іноземних студентів англомовної форми навчання лежить багатофакторна обумовленість, у якій психологічні та соціальні фактори входять до нерозривного комплексу, який визначає специфіку представлених проявів дезадаптивних станів і реакцій у зазначених осіб.

Отримані у ході дослідження дані щодо психодіагностичних проявів дезадаптивних станів у здобувачів обумовлюють подальші напрямки методів корекції та профілактики порушень адаптації в іноземних здобувачів вищої освіти.

Висновки

За результатами дослідження спостерігалися різні рівні психологічної дезадаптації від незначного до високого рівня, також були студенти які не мали ознак психологічної дезадаптації. Важливо зазначити, що на розвиток дезадаптації впливає багато факторів найбільш вагомими для студентів були наступні: зміна життєвого стереотипу; необхідність адаптації у новому колективі; важкий навчальний матеріал, складна термінологія; необхідність відпрацювання пропущених лекцій та практичних занять, суворе навчальна дисципліна.

Конфлікт інтересів відсутній.

Література

1. Кожина ГМ, Зеленська КО, Гайчук ЛМ, Хаустов ММ, Зеленська ГМ. Медико-психологічний погляд на проблему адаптації англомовних студентів молодших курсів до навчальної діяльності. Матеріали LI навчально-методичної конференції «Англомовне навчання в ХНМУ: сучасний стан, проблеми та перспективи» (Україна, м. Харків, ХНМУ, 31 січ 2018). С. 54-6. Доступно на: <http://surl.li/gqumu>

2. Марковський ВД, Кацапов ДВ, Крайненко ОВ, Васильєва ОВ, Потапов СМ, Олійник АО, Балюк ОГ. Адаптація іноземних студентів вищих медичних навчальних закладів у навчальний процес. Матеріали Всеукраїнської навчально-наукової конференції з міжнародною участю «Кредитно-модульна система організації навчального процесу у вищих медичних (фармацевтичному) навчальних закладах України» (Україна, Тернопіль, 2014). Частина 2. С. 643-4. Доступно на: https://repository.tdmu.edu.ua/bitstream/handle/1/8426/KMS_2014_2_part.pdf
3. Коробчанський ВО, Резуненко ЮК, Герасименко ОІ, Кателевська НМ, Богачова ОС. Актуальні питання формування мотивації до навчання у студентів Харківського національного медичного університету. Медична освіта. 2018;4:141-4. Доступно на: <http://surl.li/gqumh>
4. Сінайко ВМ, Хаустов ММ. Комплексна оцінка динаміки станів психічної дезадаптації у студентів медичного вищого навчального закладу. Архів психіатрії. 2018; 24(4(95)):212-5. Доступно на: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apsuh_2018_24_4_11
5. Pereira MA, Barbosa MA, de Rezende JC, Damiano RF. Medical student stress: an elective course as a possibility of help. BMC Res. Notes. 2015;8: 430. DOI: 10.1186/s13104-015-1399-y. PMID: 26358029.
6. Бабатіна СІ. Особливості сприйняття та переживання часу у студентів на етапі адаптації та ідентифікації. Наука і освіта. 2013;7:120-5. Доступно на: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO_2013_7_28
7. Кожина ГМ, Маркова МВ, Гриневич ЕГ, Зеленська КО. К проблеме адаптационного синдрома студентов младших курсов ВУЗов III–IV уровней аккредитации. Архив психиатрии. 2011;17(4(67)):32-5. Доступно на: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apsuh_2011_17_4_9
8. Vashkite I, Khaustov M. Features of the clinical picture of depressive disorders of different registers in university students. Inter Collegas. 2019;2(6):112-9. DOI: 10.35339/ic.6.2.112-119.
9. Zorach IA, Lipka O. Adjustment to higher education among students with mental health disorders. Higher education research & development. 2022;42(1):1-17. DOI: 10.1080/07294360.2022.2052815.
10. Грицук ОВ. Емоційні стани студентів як метакогнітивне утворення. Наука і освіта. 2014;6:30-4. Доступно на: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO_2014_6_8
11. Пшук НГ, Слободянюк ДП. Роль психосоціальних чинників в генезі соціальної дезадаптації у студентської молоді. Український вісник психоневрології. 2015;23(2(83)): 86-91. Доступно на: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uvp_2015_23_2_21
12. Hamilton M. The assessment of anxiety states by rating. Br J Med Psychol. 1959;32:50-5. Available at: <https://dcf.psychiatry.ufl.edu/files/2011/05/HAMILTON-ANXIETY.pdf>
13. Hamilton M. A rating scale for depression. J Neurol Neurosurg Psychiatry. 1960;23: 56-62. Available at: <https://dcf.psychiatry.ufl.edu/files/2011/05/HAMILTON-DEPRESSION.pdf>
14. Spielberger CD. Manual for the State-Trait Anxiety Inventory (STAI). PaloAlto, CA. 1983: 78 p. Available at: <http://surl.li/luixh>

Vasylieva O.V.

ANALYSIS OF THE RISK FACTORS FOR MALADJUSTMENT STATES FORMATION IN INTERNATIONAL ENGLISH-SPEAKING STUDENTS

The problem of providing full-fledged higher education while training qualified specialists is currently an urgent task of medical universities not only in Ukraine, but also in the entire

civilized world. In recent years, the number of international students studying in English has significantly increased at the Kharkiv National Medical University (approximately 3,500 from 85 countries). One of the most important pedagogical tasks of any higher educational institution is work with students, aimed at faster and more successful adaptation of them to the system of education, to the new system of social relations, to their mastering the new role of students. 372 international English-speaking students of I–VI courses of the Kharkiv National Medical University, of both sexes (223 men, 149 women) with an average age of (19±3) years, took part in the study. All examinees were divided into three groups: group I – 194 students from India; group II – 96 students from Asian countries; group III – 82 students from African countries. The main psychosocial risk factors for the development of maladjustment states among international students were identified: change in the life stereotype; necessity for adaptation in a new team; difficult study material, complex terminology; strict academic discipline, mandatory completion of missed classes and lectures. Also, students do not follow the usual daily routine (studying and resting), there is excessive drinking, smoking, they had signs of Internet addiction. The surveyed students note a lack of positive emotions; awareness of an insufficient level of educational preparation; low level of motivation; imperfection of psychological coping mechanisms; lack of self-regulation skills. The data obtained in the course of the study regarding psychodiagnostic manifestations of maladaptive states in students determine the direction of methods for correction and prevention of adjustment disorders in students.

Keywords: *adaptation mechanisms, manifestations of maladjustment states, education, medical education.*

Васильева О.В.

АНАЛИЗ ФАКТОРОВ РИСКА ФОРМИРОВАНИЯ СОСТОЯНИЙ ДЕЗАДАПТАЦИИ У ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ АНГЛОЯЗЫЧНОЙ ФОРМЫ ОБУЧЕНИЯ

Проблема обеспечения полноценного высшего образования при подготовке квалифицированных специалистов в настоящее время является актуальной задачей медицинских учреждений высшего образования (УВО) не только Украины, но и всего цивилизованного мира. За последние годы в Харьковском национальном медицинском университете значительно увеличилось количество иностранных студентов, обучающихся на английском языке (около 3500 из 85 стран мира). Одной из важнейших педагогических задач любого УВО является работа со студентами, направленная на более быструю и успешную их адаптацию к системе обучения, к новой системе социальных отношений, на освоение ими новой роли студентов. В исследовании приняло участие 372 иностранных студентов англоязычной формы обучения I–VI курсов Харьковского национального медицинского университета (223 мужчин и 149 женщин) среднего возраста (19±3) года, которых разделили на три группы: в I группу вошли 194 студента из Индии; во II – 96 студентов из стран Азии (Пакистан, Ливан, Сирия); в III – 82 студента из стран Африки (Судан, Тунис, Марокко, Египет, Намибия, Израиль). В ходе исследования выявлены основные психосоциальные факторы риска развития состояний дезадаптации иностранных студентов: изменение жизненного стереотипа; необходимость адаптации в новом коллективе; трудный материал для изучения, сложная терминология; строгая дисциплина обучения, необходимость отработок пропущенных занятий и лекций. Также студенты не соблюдали привычный режим дня (обучение и отдых), наблюдалось чрезмерное упо-

требление спиртных напитков, курение, имеют были выявлены признаки Интернет-зависимости. Обследованные студенты отмечали у себя дефицит положительных эмоций; осознавали недостаточный уровень учебной подготовки, низкий уровень мотивации, несовершенство механизмов психологической защиты, отсутствие навыков саморегуляции. Полученные в ходе исследования данные по психодиагностическим проявлениям дезадаптивных состояний у студентов обуславливают направления методов коррекции и профилактики нарушений адаптации у студентов.

Ключевые слова: адаптационные механизмы, проявления дезадаптации, обучение, медицинское образование.

Надійшла до редакції 20.10.2021

Відомості про автора

Васильєва Оксана Василівна – кандидат медичних наук, доцент, доцент кафедри фізіології Харківського національного медичного університету.

Адреса: Україна, 61022, пр. Науки, 4, ХНМУ.

E-mail: oksana_vasylieva@i.ua

ORCID: 0000-0003-0285-8820.